

Liisa-Maija Korhonen

”Tulinen Amerikan kiihko”

*Tunteet ja koloniaalisuus Anna ja Edvard Skogmanin kirjeissä
Argentiinasta 1906–1907*

Toukokuun 12. päivänä 1906 Anna ja Edvard Skogman nousivat tyttärensä Elisabethin kanssa höyrylaiva *Linneaan* Helsingin Eteläsatamassa lähteäkseen uudisraivajiksi Argentiinaan. Helsingiläisperheen elämä Argentiinan rajaseudulla kesti kuitenkin vain heinäkuuhun 1907, jolloin Anna menehtyi tuberkuloosiin ja Edvard ja Elisabeth aloittivat köyhtyneinä paluumatkansa Suomeen. Tässä artikkelissa kerron heidän tarinansa.¹

1900-luvun alun Argentiinaa johti sosiaalidarwinismista ja positivismista ihanteensa ammentanut kreolieliitti², jonka tavoitteena oli tehdä entisestä takapajuisesta siirtomaasta moderni sivistysvaltio. Osana massiivista siirtolaisuusohjelmaa³ ja asutuskolonialismia⁴ alkuperäiskansoilta vallattuja rajaseutuja pyrittiin asuttamaan eurooppalaisilla siirtokunnilla. Taustalla vaikutti *moderniuden myytti*, jonka mukaisesti ”primitii-

visinä” ja ”barbaarisina” esitetyt paikalliset *toiset* nähtiin esteenä modernisaation, kehityksen ja länsimaisen sivilisaation tiellä.⁵

Colonia Finlandesa oli Misionesiin, Koillis-Argentiinan rajaseudulle, vuonna 1906 perustettu suomalais-ruotsalainen maanviljelyssiirtokunta, joka pysyi asuttuna aina 1980-luvulle saakka.⁶ Artikkelini on tapaustutkimus suomalaisen Skogmanin perheen elämästä ja muutosta *Colonia Finlandesaa* sen perustajajoukossa vuosien 1906 ja 1907 välillä. Tutkimukseni perustuu Turun Siirtolaisuusinstituutin arkistolle kuuluvaan Skogmanin kokoelmaan, joka sisältää Anna ja Edvard Skogmanin kirjoittamia kirjeitä, käsikirjoituksia ja päiväkirjan. Aineisto on ollut jo 1970-luvulla historioitsija Olavi Lähtenmäen käytössä hänen valmistellessaan *Colonia Finlandesan* perustamisvaiheita käsittelevää lisensiaattitutkimustaan. Lähtenmäen laajassa tutkimuksessa Skogmanin

1. Haluan kiittää Anu Korhosta, Heikki Mikkeliä, teemanumeron päätoimittajia ja anonyymeja vertaisarvioijia arvokkaista kommentteista artikkelini hyväksi. Artikkelini toteutuu Helsingin yliopistossa osana väitöskirjatutkimustani.
2. Termillä *kreoli* (esp. *criollo*) on historiallisesti viitattu Latinalaisessa Amerikassa syntyneeseen, espanjalaiset sukujuuret omaavaan väestöön.
3. Vuosien 1871–1914 välillä Argentiinaan asettui pysyvästi yli 3 miljoonaa siirtolaista. Määrä oli suurin koko Latinalaisessa Amerikassa ja siirtolaisuuden merkitys väkilukuun suhteutettuna mullistava. Suurin osa saapui Italiasta ja Espanjasta, mutta tulijoita oli myös Englannista, Ranskasta, Keski- ja Pohjois-Euroopasta, Balkanilta ja Lähi-Idästä. Gabriela Nouzeilles & Graciela Montaldo (toim.) *The Argentina Reader. History, Culture, Politics*. Duke University Press 2002, 1, 157–158; Michael Goebel, Introduction. Teoksessa Nicola Foote & Michael Goebel (toim.) *Immigration and National Identities in Latin America*. University Press of Florida 2014, 2.
4. Asutuskolonialismi (engl. *settler colonialism*) perustuu ns. eliminoinnin logiikkaan, jolla alkuperäisasukkaat pyritään korvaamaan valtaamalla heidän maansa ja elinympäristönsä uudisasutukselle. Asutuskolonialismi ei ole niinkään tapahtuma vaan pysyväksi tähtäävä rakenne ja siten nyky-Argentiinankin perusta. Ks. Patrick Wolfe, *Settler colonialism and the elimination of the native*. *Journal of Genocide Research* 8:4 (2006), 387–390. Asutuskolonialismin käsitteellisestä ja teoreettisesta soveltuvuudesta Argentiinan ja eteläisen Latinalaisen Amerikan tarkasteluun ks. Richard Gott, *Latin America as a White Settler Society*. *Bulletin of Latin American Research* 26:2 (2007) ja Michael Goebel, *Settler Colonialism in Latin America*. Teoksessa Edward Cavanagh & Lorenzo Veracini (toim.) *The Routledge Handbook of the History of Settler Colonialism*. Routledge 2017.
5. Enrique Dussel, *The Invention of the Americas. Eclipse of “the Other” and the Myth of Modernity*. Continuum 1995, 12, 136–137; Nouzeilles & Montaldo (toim.) 2002, 80.
6. *Colonia Finlandesan* asukasluku nousi enimmillään n. 500 henkilöön 1930-luvulla, ja 1980-luvun lopulle tullessa se oli tiettävästi tyhjentyneet viimeisistäkin asukkaistaan. Olavi Koivukangas, *Kaukomaiden kaipuu. Suomalaiset Afrikassa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Latinalaisessa Amerikassa*. Siirtolaisuusinstituutti 1998, 263, 268.

huomioitiin kuitenkin vain yksittäisinä viitteinä, eikä heidän tarinaansa ole sittemmin kerrottu myöhemmissäkään *Colonia Finlandesaa* käsittelevissä teoksissa.⁷

Artikkelissani seuraan Skogmanija Helsingistä Argentiinaan heidän omaisilleen kirjoittamiensa kirjeiden kautta.⁸ Anna ja Edvard kirjoittivat kirjeitä Edvardin äidille ja sisarelle, Vilhelmina ja Vera Skogmanille,⁹ sekä omalle pojalleen Antille, joka perheen ainoana jäsenenä jäi Suomeen omaisten hoivaan. Luen Annan ja Edvardin kirjeitä ja käsikirjoituksia omaelämäkerrallisina teksteinä, jolloin tutkimuskohteekseni tarkentuu kirjoittaen kerrottu *kokemus*. Kokemus ei täten toimi todistusaineistona vaan tutkimuskohteena, jota pyrin ymmärtämään ja merkityksellistämään.¹⁰ Menneisyyden kokemuksen tutkimus tällaisen luonteeltaan yksityisen ja intiiminkin aineiston kautta vaatii tutkijalta empaattista lähestymistapaa, kuten historioitsija Maarit Leskelä-Kärki on peräänkuuluttanut,¹¹ sekä kokemuksen asettamista sitä rakentaneisiin historiallisiin raameihin ja prosesseihin, kuten historioitsija Joan Wallach Scott on painottanut.¹² Vaikka Skogmanien sisäiseen kokemukseen minulla ei pääsyä olekaan, ajattelen historioitsija Kirsi Tuohelaa seuraten, että voin tutkijana kuitenkin jäljittää kokemuksesta kerrottua. Kuten Tuohela tähdentää, kirjoittaen kerrotun kokemuksen taustalla on myös eletty ja koettu elämä.¹³

Kirjeisiin, päiväkirjaan ja käsikirjoituksiin Anna ja Edvard kirjasivat vaikutelmiaan, tuntei-

taan ja ajatuksiaan Argentiinasta. Artikkelissani kysynkin, millä tavoin Skogmanit kokivat Argentiinan kulttuurisen ja luonnollisen ympäristön: kuinka he sitä määrittivät, minkälaisen aistihavaintojen avulla sitä kuvasivat ja minkälaisin tunteilmaisuuksista kertoivat? Tämän ohella pohdin, kuinka Skogmanin perheen kokemukset Argentiinasta sijoittuvat osaksi laajempaa koloniaalista viitekehystä.

Termi *koloniaalisuus* (esp. *colonialidad*) juontaa juurensa latinalaisamerikkalaiseen *dekoloniaaliseen* tutkimukseen, joka on syntynyt kriittikinä ja täydennyksenä vanhempaan *postkoloniaaliseen* teoriaan. Tässä latinalaisamerikkalaisessa kehityksessä koloniaalisuus kytkeytyy erottamattomasti moderniteetin ja se nähdään *kolonialismin* käsitettä laajempaan; koloniaalisuus on vaiettu kääntöpuoli sille modernille globaalille maailmanjärjestykselle, joka sai alkunsa noin 500 vuotta sitten, kun eurooppalaiset purjehtivat nykyisen Amerikan ja Karibian alueille, mutta joka ei päättynyt kolonialismiin.¹⁴ Argentiina julistautui itsenäiseksi Espanjan siirtomaaherroudesta vuonna 1816. Itsenäistymisen jälkeen alkuperäiskansoja vastaan käydyt tuhoamissodat sekä rasistinen siirtolaisuuspolitiikka ja asutuskolonialismi kuitenkin osoittavat, että Espanjalta opittu koloniaalinen logiikka määritteli olennaisesti myös modernin Argentiinan rakennusta.¹⁵ Tätä taustaa vasten luen Skogmanien kertomuksia 1900-luvun alun Argentiinasta. Vaikka tutkimuksessani on kyse varsin rajatusta ja marginaa-

7. *Colonia Finlandesaa* ovat tutkineet etenkin Olavi Lähteenmäki ja Enrique Tessieri. Siitä ovat kirjoittaneet myös Teuvo Peltoniemi, K-G Olin, Olavi Koivukangas sekä Marjatta Nieminen ja Pulmu Heinonen.

8. Kirjeenvaihdon toista puolta, Annan ja Edvardin vastaanottamia kirjeitä, on ollut saatavillani vain yksi kappale.

9. Edvardin äiti Vilhelmina oli jäänyt leskeksi ja hänen sisarensa Vera työskenteli toimittajana porilaisissa nuorsuomalaisissa sanomalehdissä. Vera Skogman oli Suomalaisen Naisliiton Porin osaston aktiivijäsenä ja piti naisasiaa esillä myös toimitustyössään. Sanomalehtialalla vakituisesti toimineena ja työnsä omistautuneena naisena häntä pidettiin myös aikansa harvinaisuutena ja uranaukaisijana. *Satakunnan Sanomat* 2.2.1913, 2 ja 10.12.1916, 9.

10. Ks. Joan W. Scott, The Evidence of Experience. *Critical Inquiry* 17:4 (1991), 779–780.

11. Maarit Leskelä-Kärki, Samastumisia ja etäännyttämiä. Elämäkerta historiantutkimuksen kysymyksenä. Teoksessa Asko Nivala & Rami Mähkä (toim.) *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. k&h 2012, 44–46.

12. "We need to attend to the historical processes that, through discourse, position subjects and produce their experiences." Scott 1991, 779.

13. Kirsi Tuohela, *Huhtikuun tekstit. Kolmen naisen koettu ja kirjoitettu melankolia 1870–1900*. SKS 2008, 58.

14. Walter Mignolo, *The Idea of Latin America*. Blackwell Publishing 2005, xii–xiii. Aiheesta enemmän ks. Mabel Moraña, Enrique Dussel & Carlos A. Jáuregui (toim.) *Coloniality at Large. Latin America and the Postcolonial Debate*. Duke University Press 2008.

15. Argentiinassa alkuperäiskansojen maiden valjastaminen uudisasutuksen ja talouskasvun käyttöön tapahtui mittavimmin juuri itsenäisyyden aikana 1800- ja 1900-luvuilla. Eteläisellä Pampalla ja Patagoniassa alkuperäisheimojen maat ryöstettiin 1830- ja 1870–1880 lukujen verisissä sotilasoperaatioissa (*Campana al desierto* ja *Conquista del desierto*), joita nykytutkimus käsittelee kansanmurhana. Alkuperäiskansojen traumaa on Argentiinassa pahentanut heidän häivyttämisensä kansallisesta historiankirjoituksesta. Nouzeilles & Montaldo (toim.) 2002, 103–105, 115, 161; Gott 2007, 269–270, 283–288; Goebel 2017, 142–143, 146.

lisesta kohteesta – lyhyeksi jääneestä vaiheesta yhden suomalaisperheen elämässä – yksityisenkin kokemus syntyy aina osana ympäröivää kulttuurista, historiallista, ajallista ja paikallista kontekstiaan.¹⁶

Tutkimuksessani on yhtymäkohtia myös tunteiden ja aistien historian tutkimusaloihin,¹⁷ joten lyhyt tunnesanaston määrittely lienee tarpeen. Suomen kielessä *tunne* on monimerkityksinen sana, jolla viitataan kaikenlaisiin mielentiloihin, tuntemuksiin ja aistimuksiin. Tunteiden tutkimuksessa tehdään kuitenkin eroa *emootio*n ja *affektin* välillä. Affektilla viitataan välittömään, keholliseen ja vielä tiedostamattomaan reaktioon tai muutokseen olotilassa, kun taas emootio on affektin tunnistettu ja nimetty muoto – kuten ilo tai ahdistus. Mediatutkija Susanna Paasonen mukaan affektit ja emootiot kertovat suhteistamme maailmaan: ne ”suuntaavat kohtaamisiamme ihmisten, objektien, ympäristöjen, arvojen ja ajatusten, kaikenlaisten toimijoiden kanssa.”¹⁸ Tässä artikkelissa tarkastelen juuri Skogmanien *kohtaamista* Argentiinan kanssa, ja käsittelen tähän kohtaamiseen liittyvää tunteellisuutta niin mielen kuin kehon kokemuksena, jossa affektit, emootiot ja aistimukset rajapinnoitetaan huokoisina myös monin tavoin sekoittuvat toisiinsa.

”Uuteen maailmaan”

Porilainen sahankirjurin poika Anders Edvard Skogman (s. 1866) ja kokkolalainen vaivaiskar-

tanon johtajan tytär Anna Augusta Helander (s. 1876) avioituivat Raumalla vuonna 1894.¹⁹ Monien aikalaisensa tavoin he muuttivat myöhemmin työn perässä Helsinkiin kahden lapsensa – vanhemman Anders Augustin (s. 1895) ja nuoremman Anna Elisabethin (s. 1901) – kanssa. Teollistuvassa sekä taloudellisesti ja sosiaalisesti eriytyvässä pääkaupungissa Skogmanit asuivat aluksi Wallininkadulla Kallion työväenalueella, mutta vuonna 1903 he ostivat asunnon Vuorimiehenkadun uudisrakennuksesta keskeltä arvostettua Ullanlinnan kaupunginosaa.²⁰ Osaakehtiö Joukolan rakennuttama talo oli kuitenkin sijainnistaan huolimatta työväen asuintalo.²¹ Vain kaksi huonetta, keittiön ja makuualkoven käsittävässä asunnossa olikin ahdasta – etenkin kun nelihenkisen ydinperheen lisäksi siellä asusti myös kaksi alivuokralaista ja ”kyökin puolella” Annan vanha isä.²²

Alkuvuodesta 1906 oli kulunut vasta muutama kuukausi edellisen vuoden lopulla Suomen suuriruhtinaskunnassa maanlaajuiseksi levinneestä suurlakosta.²³ Anna ja Edvard murehtivat tulevaisuutta ja perheen toimeentuloa, semminkin ”jos nyt sattuisi työttömyys tai sairaus.”²⁴ Rakennusmestariksi valmistunut Edvard elätti perhettä tekemällä 11 tunnin työpäiviä Luotsikatu 4:n uudisrakennuksella Katajanokalla ja hankkimalla iltaisin lisätienestejä rakennuspiirtäjänä. Anna oli ruotsinkielentaitoisena työskennellyt *Hufvuds-tadsbladetissa* korrehtuurinlukijana mutta jäänyt sittemmin kotiäidiksi.²⁵ Omasta työläisase-

16. Kokemusta voi pitää prosessina, jossa Kirsi Tuohelan sanoin ”yksilö asettuu sosiaaliseen todellisuuteen ja havaitsee ja ymmärtää subjektiivisina sellaiset olosuhteet – materiaaliset, taloudelliset ja ihmisten väliset – jotka itse asiassa ovat sosiaalisia ja laajemmasta näkökulmasta katsottuna historiallisia.” Tuohela 2008, 30.

17. Tunteiden historiasta enemmän ks. esim. Rob Boddice, *The History of Emotions*. Manchester University Press 2018 ja Barbara Rosenwein & Riccardo Cristiani, *What Is the History of Emotions?* Polity Press 2017. Aistien historiasta ks. Mark M. Smith, *Sensing the Past. Seeing, Hearing, Smelling, Tasting, and Touching History*. University of California Press 2008 sekä Constance Classen et al. (toim.) *A Cultural History of the Senses*, Vol. 1–6. Bloomsbury 2014.

18. Susanna Paasonen, Affekti suhteina ja intensiteettinä. *Tieteessä tapahtuu* 2 (2017), 42.

19. Avioliittoon kuulutettuja. *Rauman Lehti* 27.10.1894, 1; Asevelvolliset nuorukaiset. *Lounas* 11.1.1888, 3; Dödens skördar. *Västra Finland* 31.8.1907, 3; Kuolleita. *Satakunnan Sanomat* 28.8.1907, 1.

20. Helsingin kaupunginarkisto (jatkossa HKA). Asunto-osaakehtiö Joukolan arkisto (1902–1928). Ba:1 Osakeluettelo; Edvard Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 1.3.1906. Siirtolaisuusinstituutin arkisto (jatkossa SI). Skogmanin kokoelma, ark: no 009/2006 (jatkossa SK).

21. HKA. Kaupunginvaltuuston arkisto. Ea:1 Komiteamietinnöt suomenkieliset. 31. *Kaupunginhallituksen mietinnöt 1905* (24. *Asiakirjoja, jotka koskevat ehdotusta huokeista ja tarkoituksenmukaisista työväenasunnoista.*), 16.

22. Vuokrataan. *Uusi Suometar*, 27.4.1906, 8; Edvard Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 21.1.1906. SI. SK.

23. Suurlakosta enemmän ks. Marko Tikka, *Kun Kansa Leikki Kuningasta. Suomen Suuri Lakko 1905*. SKS 2009. Keisariajasta laajemmin ks. Matti Klinge, *Keisarin Suomi*. Schildt 1997 ja Osmo Jussila, *Suomen Suuriruhtinaskunta 1809–1917*. WSOY 2004.

24. Anna Skogman Vilhelmina Skogmanille 13.3.1906. SI. SK.

25. Edvard Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 21.1.1906 ja 1.3.1906; Edvard Skogmanin päivämätön käsikirjoitus *Kotini*. SI. SK.

mastaan ja heikosta taloudellisesta tilanteestaan huolimatta Skogmanit tekivät mielipiteissään selvää eroa työväkeen, jonka yhteiskunnallisia pyrkimyksiä ja sosialismia etenkin Anna vahvasti vieroksui.²⁶

Vuoden 1905 suurlakkoa seurasi Suomessa aatteellisen kirjavuuden ja aktiivisen poliittisen järjestäytymisen aika. Keisarivallan horjuessa ja äänioikeusuudistuksen mainingeissa mahdollisia tulevaisuuksia oli monia, eikä kukaan voinut ennalta tietää, mitkä aatteet lopulta voittaisivat.²⁷ Tässä epävarmassa, lukuisten mahdollisten tulevaisuuksien horisontissa avautui Skogmanien eteen yllättäen väylä, joka tuntui tarjoavan varmemman ja valoisan tulevaisuuden.

”Tässä on aikomus, koska ei vanha mailma enää näy jaksavan elättää, lähteä uuteen, eli toisin sanoen, seurata suomalaista siirtolaa, joka toukokuun kesäkuussa lähtee Argentiinaan”, kirjoitti Anna helmikuun lopulla 1906.²⁸ Vuosisadan alussa maailman rikkaimpien maiden joukkoon lukeutunut Argentiina näyttöytyi länsimaailmalle *luvattuna maana* ja hämmästyttävän modernina ja ”eurooppalaisena” kehtona Latinalaisessa Amerikassa.²⁹ Anna Argentiina houkutti siksi, että siellä olisi ”kaikinpuolin keveämmät elämisen ehdot, ja voisi vähän koota vanhan päivän varaa ja jonkun pennin lapsilleenkin”³⁰ Skogmanit todennäköisesti lukivat suunnitteilla olleesta suomalais-

ruotsalaisesta siirtolasta lehdistä, tai ehkä he saivat käsiinsä alkuvuodesta julkaistun *Prospektin*, jossa siirtokuntasuunnitelmaa yksityiskohtaisesti esiteltiin.³¹ Esitteen takana oli siirtokuntahanketta johtanut viipurilaislähtöinen tieteilijä Arthur Thesleff (1871–1920), joka edeltäneen vuoden ajan oli matkustellut Argentiinassa etsimässä suomalaisille soveltuvaa aluetta ja löytänyt sen maan koilliselta rajaseudulta, Misionesin territoriosta.

Siirtolaisuushaaveet eivät olleet ajalle poikkeuksellisia, sillä nopea väestönkasvu, teollistuminen ja kaupungistuminen sysäsivät vuosien 1871 ja 1914 välillä jopa 34 miljoonaa eurooppalaista niin kutsutusta Vanhasta maailmasta ”uuteen”³². Siirtomaaherruudesta irtautuneiden Anglo- ja Latinalaisen Amerikan valtioiden näkökulmasta kyse oli puolestaan ”Uuden maailman” asuttamisesta toivotunlaisella valkoisella eurooppalaisella väestöllä. Mittavan siirtolaisuusohjelman Argentiinalle 1800-luvun puolivälissä hahmotellut liberaalijattelijat Juan Bautista Alberdi (1810–1884) piti juuri pohjoiseurooppalaisia ”ihmisroduista” parhaana. Niin sanotun ”pohjoisen rodun” toivottiin paitsi tuovan vastapainoa voimakkaalle Välimeren maista saapuvalla siirtolaisuudelle myös ”valkaisevan” Argentiinaa ”rodullisen sekoittumisen” kautta.³³

Olavi Lähteenmäen mukaan *Colonia Finlandesa* lähtökohta oli aatteellinen – se syntyi

26. Jatkuvat lakkouhat huolettivat Annaa, ja hän piti sosialisteja kahdeksantuntisen työpäivän vaatimuksineen laiskureina. Anna Skogman Vilhelmina Skogmanille 13.3.1906. SI. SK.
27. Suurlakkoajan kiistelevistä järjestyksistä ks. Anu-Hanna Anttila et al., *Kuriton kansa. Poliittinen mielikuvitus vuoden 1905 suurlakon ajan Suomessa*. Vastapaino 2009, 13–26, 255–260.
28. Anna Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 26.2.1906. SI. SK.
29. Nouzeilles & Montaldo (toim.) 2002, 1; Ricardo D. Salvatore, The Unsettling Location of a Settler Nation. Argentina, from Settler Economy to Failed Developing Nation. *South Atlantic Quarterly* 107:4 (2008), 759–761.
30. Anna Skogman Vilhelmina Skogmanille 13.3.1906. SI. SK.
31. Arthur Thesleffin kymmenvuotinen esite *Prospekt öfver en tillärdnad finsk-svensk koloni i Territoriet Misiones af Republiken Argentina* ilmestyi helmikuussa 1906, ja hieman sen jälkeen siitä ilmestyi myös suomenkielinen painos. Thesleffin itsensä ”Misioneskatkismukseksi” kutsumaa vihkosta painettiin noin 500 kappaletta, ja sitä jaettiin siirtokuntahankkeesta kiinnostuneille. Olavi Lähteenmäki, *Colonia Finlandesa. Uuden Suomen perustaminen Argentiinaan 1900-luvun alussa*. SHS 1989, 119.
32. ”Uusi maailma” oli *uusi* tietysti vain eurooppalaisille. Käsite liitetään firenzeläisen Amerigo Vespuccin (1454–1512) tutkimusmatkoihin nykyiseen Latinalaiseen Amerikkaan vuosina 1501–2, jolloin Vespuccin kerrotaan havainneen, että Kristoffer Kolumbuksen noin kymmenen vuotta aikaisemmin ”löytämä” maa-alue ei ollutkaan Aasian itäranikko vaan kokonaan ”uusi” maailma. Manner sai nimen *America* Amerigo Vespuccin mukaan. Mignolo 2005, 3.
33. Monissa aikakauden eurooppalaisissa ja pohjoisamerikkalaisissa rotuopeissa suomalaisten ei tosin katsottu kuuluvan ns. pohjoiseen tai germaaniseen ”rotuun” ruotsalaisten tavoin, vaan esimerkiksi kalloindeksiin perustuen suomalaisia luokiteltiin alempiarvoisena pidettyyn ”mongoliseen rotuun”. Argentiinassa ”pohjoinen rotu” ja Pohjois-Eurooppa käsitettiin kuitenkin väljemmin, ja toisaalta *Colonia Finlandesa* oli alkujaan leimallisesti suomenruotsalainen siirtokuntahanke. Rotuopista oli tiettävästi kiinnostunut myös itse Arthur Thesleff, joka myöhemmin 1910-luvulla otti omilla romanitutkimuksillaan osaa ruotsalaisen rotubiologi Herman Lundborgin julkaisuihin ja eri kansantyyppejä esittelevään näyttelyyn. Herman Lundborg (toim.) *Rasfrågor i Modern Belysning*. P. A. Norstedt & Söners Förlag 1919; Lähteenmäki 1989, 18–19, 71–72, 135, 149; Marjatta Hietala, Eugeniikan ja rotuhygienian tausta ja seuraukset. *Tieteessä tapahtuu* 27:8 (2009), 16; Leila Gómez, *Darwinism in Argentina. Major Texts 1845–1909*. Bucknell University Press 2011, 12.

nationalistisesta "Uuden Suomen" haavekuvasta. Ajatuksen suomalaisen siirtolaisuuden ohjailemisesta "parhaille mahdollisille alueille" esitti poliittisena aktivistina myöhemmin tunnetuksi noussut Konni Zilliacus (1855–1924) jo vuonna 1889. Zilliacuksen muotoilemaa siirtokuntahankeetta ryhtyi edistämään 1900-luvun alussa Tukholmaan kokoontunut joukko nuoremman polven perustuslaillisia; tämä yleisvaltakunnallista asevelvollisuutta paenneista ja kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin karkottamista keisarin vastustajista koostunut oppositioyhtymä halusi perustaa siirtokunnan Venäjän "sortotoimia" pakeneville suomalaisille. Suurlakon ja keisarin myönnytysten myötä suunnitelman alku-peräinen poliittinen tavoite menetti kuitenkin merkitystään, ja keväällä 1906 hanketta johtaneen Arthur Thesleffin päämääräksi tuli tarjota suomalaisille mahdollisuus vaurastumiseen Misionesin hedelmällistä maata viljellen.³⁴

Lähtökohdiltaan sosialistisista ihanneyhteisökokeiluista merkittävästi poikennut siirtokuntahanke oli etenkin Annan mieleen. "Se ei ole mitään humpuukia à la Matti Kurikka, vaan sivistyneitten henkilöitten alkuunpanoa", hän perusteli tunnettuun aikalaiseen utopiasosialistiin viitaten. Siirtokuntaan "pyrkiäin joukossa" tehtiin Annan havaintojen mukaan myös tarkkaa valikoimista, "ettei pyrkiä ole mikään renttuherra". Luokan ja sukupuolen näkökulmista *Nueva Finlandia* olikin alkujaan ennen kaikkea koulutetun, ruotsinkielisen, keskiluokkaisen ja porvarillisen "herrävään" projekti.³⁵ Skogmaneille paikka siirtokunnassa avautui kuitenkin toisenlaisista lähtökohdista. "Eedun juuri sentähden mielellään ottaisivat joukkoon, kun ei ole vielä heillä yhtään rakennusmestaria", kirjoitti Anna ylpeänä, "minun ovat luvanneet ottaa sairaanhoitajaksi, vieläpä suositelleet ja hankkineet tilaisuuden nyt

kevään kuluessa harjaantua kättilön toimeen, ja niin kernaasti soisivat meidän tulla mukaan juuri käytännöllisten taitojemme tähden."³⁶

Skogmanin perheessä aloitteen lähtemisestä teki Anna, ja koska Edvard ei Annan mielestä tiennyt maailman menosta mitään, kävi hän itse Thesleffin pakeilla ja otti "kaikista asioista tarkat tiedot".³⁷ Edvard ei puolestaan "välittänyt tuon hituista" Annan tuntemuksista:

Jos sen tulisen amerikan kiihkon saisain kierretyksi, niin taitais olla onneksikin, vaan empä osaa kohtaloani arvata.³⁸

Annaa vaivannut "tulinen Amerikan kiihko", kuten Edvard sitä vahvoin tunteellisin termein kuvasi, oli kuin modernin eurooppalaisen ihmisen *utooppista kaipuuta* – tyytymättömyyttä valitseviin oloihin ja toivetta jostakin kuvitteellisesta paremmasta paikasta. Tällainen utooppinen kaipuu kertoo modernin ihmisen tietoisuudesta sitoutuneisuudestaan aikaan ja paikkaan sekä halusta irtautua niistä.³⁹ Lopulta Edvard myöntyi Annan unelmalle. Perhe myi asunto-osakkeensa ja kaiken omaisuutensa – ainoastaan kouluikäinen Antti päätettiin jättää Suomeen opintojaan jatkamaan.⁴⁰ Jäähyväisiä ei ajateltu lopullisiksi. "Eikähän Argentiinassa kukaan kuolla aiokaan", Anna tuumi toiveikkaana, "on kymmenkunnan vuotta, että saa vähän vanhanpäivän varaa, myy sitte maatilansa siellä ja tulee Suomeen takasin."⁴¹

"Villi" rajaseutu

Misiones on runsaasti vesitettyä, mäkestä, osaksi vuoristakin ja kaikkein suurimmaksi osaksi metsäistä maata, missä vielä on kauriita, erinomaisen hedelmällisiä laaksoja. Hedelmällisyydessä se kestää kilpailun kaik-

34. Lähteenmäki 1989, 21–37, 48–58, 115–118.

35. Arviot ensimmäiseen retkikuntaan kuuluneiden tarkasta määrästä vaihtelevat, mutta siihen kuului ainakin yli sata henkilöä, joista suurin osa oli naimattomia nuoria miehiä. Lähteenmäki 1989, 146–153; Enrique Tessieri, *The Second Ship, The Rise and Fall of a Finnish Colony in Northeast Argentina and the Spread of Anomie*. Siirtolaisuusinstituutti 2009, 38–44, 87.

36. Anna Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 26.2.1906. SI. SK.

37. Anna Skogman Vilhelmina Skogmanille 13.3.1906. SI. SK.

38. Edvard Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 1.3.1906. SI. SK.

39. Pertti Grönholm & Heli Paalumäki, *Nostalgian ja utopian risteyksessä. Keskusteluja modernin kaipuun merkityksistä ja aikaulottuvuuksista*. Teoksessa Pertti Grönholm & Heli Paalumäki (toim.) *Kaipaava moderni. Nostalgian ja utopian kohtaamisia Euroopassa 1600-luvulta 2000-luvulle*. Turun historiallinen yhdistys 2015, 34.

40. Edvard Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 2.4.1906 ja 13.4.1906. SI. SK.

41. Anna Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 26.2.1906. SI. SK.

kien maiden rinnalla Etelä-Amerikassa, melkeinpä koko maailmassakin. Ilmanala on lämpöinen, vaan ei kuuma, joten eurooppalaisetkin voivat sitä kestää.⁴²

Misiones on osa maailman lajirikkaimpiin ekosysteemeihin kuuluvaa atlanttista sademetsää, *Mata Atlântica*, joka aikoinaan ulottui yhtenäisenä Brasilian itärannikolta pohjoiseen Argentiinaan ja Paraguayhin.⁴³ Misionesin alueella ikivihreä sademetsä tunnetaan myös nimellä *Selva Misionera*, ja ilmastoltaan se kuuluu kosteaan subtrooppiseen vyöhykkeeseen. Historiallisesti Misiones on puolestaan monikerroksinen raja-

■ Kuva 1. Suomalaiset perustivat *Colonia Finlandesa*n vuonna 1906 Misionesiin, Argentiinan subtrooppiselle rajavyöhykkeelle Paraguayn ja Brasilian väliin. Lähde: Free country maps, <https://www.freecountrymaps.com/map/country/argentina-map-ar/> (17.5.2020).

vyöhyke, joka Alto Paraná-, Iguazú- ja Uruguay-jokien rajaamana kaistaleena ja Argentiinan koillisena ulokkeena työntyy Paraguayn ja Brasilian väliin. Nimensä Misiones sai alueella vuosina 1609–1767 kukoistaneilta jesuiitalähetystöiltä (esp. *misiones* tai *reducciones*), joissa jesuiitta-

42. Arno Donner & Ossi Donner, *Matkustus Argentinassa ja Uruguayssa. Tietoja näiden ja La Platan tasavaltain oloista*. K.E. Holm 1891, 161.

43. Alkuperäisestä sademetsästä on tänä päivänä jäljellä enää sirpaleiset 7 %, mutta yhtenäisimpänä se on säilynyt juuri Misionesin alueella. María Andrea Nardi, *Rural Development and Territorial Dynamics in the Province of Misiones, Argentina*. Lund University 2011, 78.

papit käännyttivät, sivivistivät ja työllistivät alueen alkuperäistä Guaraní-kansaa.⁴⁴

Misiones on paitsi rajavyöhyke myös *kontaktivyöhyke* (*contact zone*), jolla kielen- ja kirjallisuudentutkija Mary Louise Pratt tarkoittaa kolonialismin synnyttämää ja valtasuhteiltaan hierarkkista kulttuurien kohtaamisen tilaa.⁴⁵ 1800-luvun lopulla tätä entistä jesuiittavaltion aluetta pidettiin Argentiinassa syrjäisenä, vaikeasti hallittavana ja alikäytettynä ”väestöllisenä tyhjiönä” (*vacío poblacional*), jonne sivilisaatio ei ulottunut, ja jolle eurooppalaisten toivottiin avaa-
van ”oven edistykseen”. 1800-luvun lopulta lähtien Misionesiin alkoikin saapua asuttajia niin eri puolilta Eurooppaa kuin naapurimaistakin.⁴⁶ Jo 1890-luvulla Euroopasta saapui alueelle etenkin puolalaisia ja ukrainalaisia perheitä, mutta 1900-luvun puolella sinne muutti suomalaisten lisäksi myös muun muassa ruotsalaisia, tšekkiläisiä, venäläisiä, sveitsiläisiä, italialaisia, norjalaisia ja saksalaisia.⁴⁷ Siirtolaiset muovasivat Misionesista kulttuurisen tilkkutäkin, mutta etnisten ja kansallisten identiteettien ja intressien ristipaineessa alueen alkuperäisväestö jäi marginalisoituun asemaan.⁴⁸

Myös suomalaiset omaksuivat alueen alkuperäisväestöä dehumanisoivan käsityksen Misionesista ”tyhjiönä”. Edvard Skogman piti aluetta asumattomana ja sen luontoa villinä ja koskemattomana. ”Hirmusen tiheet aarniometsät ovat meitä vartoomassa täällä [...] olemme täällä erotettuna pois toisista kansa ihmisistä kuin ’jesuviitit’ tai erakot”, kuvaili Edvard Bonplandin kylää,

jonne suomalaiset saapuivat heinäkuussa 1906 aloittaakseen siirtokunnan perustuksen.⁴⁹

Siirtokunnan perustamista hankaloitti rehevä ja elämää kuhiseva viidakko, joka muodosti uudisraivaajille fyysisen esteen; alueella kasvoi Edvardin sanoin ”niitä oikeita jättiläisiä puita, jotka pituudeltaan olivat noin 40 à 50 metrin mittaisia ja vahvuudeltaan 1½ à 2 metriä läpitemitattuna.”⁵⁰ Myös viidakossa kulkeminen ja sen raivaus koettelivat Edvardia:

Aarnio metsissä kulkiessani oli ikävää hakata matseetalla metsää ja lioniooni kasvia alas ja edestä pois että pääsi liikkumaan. Kärpäset, myrkylliset hyönteiset ja moskiitot söivät käteni ja kasvoni aivan mäsäksi jotka nyt ovat turvoksissa kuin limput.⁵¹

Luonto ei tässä kuvauksessa jää passiiviseksi ympäristöksi, jossa ihminen on ainut toimija, vaan se nousee lähes antropomorfiseksi, ihmisenkaltaiseksi vastukseksi, joka puolustautuu tunkeilijaa vastaan.⁵²

Metsän raivaus merkitsi kuitenkin mahdollisuutta lunastaa maata itselleen – siihen liittyi herruuden ajatus, joka ulottui myös suomalaisen siirtokunnan nimeämiseen. *Colonia Finlandesa* muodostui vähitellen Pohjois-Bonplandiin ja suomalaisten aarniometsään avaaman tien, *Picada Finlandesan*, varrelle raivatuista ja kaa-voitetuista maapalstoista.⁵³ *Picadan* varrella, ”kauniilla lauhkealla ylängöllä, päivän rinteellä” sijaitsi myös Skogmanien palsta. ”Meillä on

44. Espanjan kruunun karkotettua jesuiitit vuonna 1767 alueen väkiluku romahti. Kiistelystä alueesta tuli osa Argentiinaa kolmoisliiton sodan päätteeksi vuonna 1870. Vuonna 1881 se nimitettiin kansalliseksi territorioksi ja vuonna 1953 yhdeksi Argentiinan 23 maakunnasta. Misionesin pääkaupunki on Posadas Paraná-joen rannalla. Lähteenmäki 1989, 98–99; Alejandro R. Giraud, Dynamics of Biodiversity Loss in the Argentinean Atlantic Forest. Teoksessa Carlos Galindo-Leal & Ibsen de Gusmão Câmara (toim.) *The Atlantic Forest of South America. Biodiversity Status, Threats, and Outlook*. Island Press 2003, 139–144; Nardi 2011, 78–83.

45. Mary Louise Pratt, *Arts of the Contact Zone*. *Profession* (1991), 34.

46. Robert C. Eids, *Pioneer Settlement in Northeast Argentina*. The University of Wisconsin Press 1971, 82, 95–96; María Cecilia Gallero & Elena M. Krautstofi, Proceso de poblamiento y migraciones en la Provincia de Misiones, Argentina (1881–1970). *Avá. Revista de Antropología* 16 (2009), 248.

47. Alueen asutushistoriasta tarkemmin ks. Gallero & Krautstofi 2009, 251.

48. Gillian Watt, *The Globalisation of World Views. Indigenous Communities and Alternative Tourism Collaboration?* Teoksessa Lidia Guzy & James Kapalo (toim.) *Marginalised and Endangered Worldviews. Comparative Studies on Contemporary Eurasia, India and South America*. LIT Verlag 2017, 233.

49. Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 20.7.1906. SI. SK.

50. Edvard Skogmanin päiväämätön käsikirjoitus *Kotini*. SI. SK.

51. Edvard Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 3.8.1906. SI. SK.

52. ”Nature can respond with anthropomorphic metaphors, by becoming man’s mortal enemy.” Beatriz Rivera-Barnes, *Yuyos Are Not Weeds. An Ecocritical Approach to Horacio Quiroga*. Teoksessa Beatriz Rivera-Barnes & Jerry Hoeg (toim.) *Reading and Writing the Latin American Landscape*. Palgrave Macmillan 2009, 102.

53. Lähteenmäki 1989, 180, 187, 191.

oikein ihana ja viljava maa osaksemme 50 hehtaarin avaruudelta. Multa on punasta väritään sekä hieman seivotettu ruskealla kalkkipitoisella rapakivellä että siinä kasvaa kaikki niin että kohina ja krapina kuuluu”, kirjoitti Edvard ihas-tellen, kun perhe raivaustöiden jälkeen pääsi viimein muuttamaan palstalleen ja kylvämään ensimmäiset siemenet punaiseen maahan, *tierra coloradaan*. Maan ”kasvullisuus” oli havaintojen mukaan ”hyvä, viljava ja rehoittava, melkeimpä runsas-satoinen”.⁵⁴

Eksoottisen ihastuksen ohella siirtokuntaa ympäröivä viidakko herätti Skogmaneissa kuitenkin myös pelkoa. Siitä Edvard kertoo käsikirjoituksessaan, jossa hän kuvailee Annan työtä siirtokunnan sairaanhoitajana:

Hyvin usein sai hän lähteä siellä pilkkopimeähän yöhön, siellä aarniometsän sisässä villieläinten ulvontaa kauhulla kuunnellessa sekä

■ Kuva 2. Henrik Forsströmin valokuvassa mies raivaa kasvillisuutta Misionessin viidakossa vuonna 1906. Forsström matkasi Misionesiin samassa retkikunnassa Skogmanien kanssa. Kuvaaja: Henrik Forsström. Lähde: Svenska litteratursällskapet i Finland, SLSA 1401 Henrik Forsströms arkiv.

tiettömiä metsiä samoella kaikkine raskaine ”instrumentti” laatikoineen. [...] Hyvät ystävät, ette saata mitenkään mielessänne kuvailla miten suuri oli se uhkarohkea uhrautuvaisuus lähimmäisensä edestä ja ihmisrakkaus, kuin hänellä oli kaikkia kärsiviä kansalaisiansa kohtaan. En voi sanoin, enkä syvempien tunteinkaan mukaan kertoa niitä hirmun kauheita vaaroja ja kärsimyksiä mihinkä hän itsensä aina antoikaan, auttaakseen ja huojentaakseen, näiden toisten siirtolaisten, kuin myöskin argentinan villien alkuasukkaiden tauteja ja kärsimyksiä.⁵⁵

54. Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 20.9.1906 ja 23.11.1906; Edvard Skogmanin päiväämätön käsikirjoitus *Muutamia luonnon kuvauksia*. SI. SK. Misionessin siirtokuntien tärkeimmäksi elinkeinoksi muodostui alkuperäiskansoilta omaksuttu *yerba mate* -kasvin viljely. Yerballa haaveilivat rikastuvansa myös suomalaiset, mutta sen kasvatuksen haasteellisuuden vuoksi he aloittivat viljelyn aluksi muilla kasveilla, kuten maissilla, maniokilla ja tupakalla. Lähteenmäki 1989, 213.

55. Edvard Skogmanin päiväämätön käsikirjoitus *Kotini*. SI. SK.

Villiin viidakkoon punoutuvat pelkokuvat välittyvät kertomuksesta niin epäsuorempana kauhun tunnelmana – yö on pilkkopimeä, metsät tietömiä ja ympärillä vaanivat villieläimet – kuin suorasanaisena affektiivisena ja emotionaalisena ilmaisuna, jossa ”syvimmätkään tunteet” eivät riitä kuvaamaan ”niitä hirmun kauheita vaaroja ja kärsimyksiä”, joita rajaseudulla koettiin. Samalla kuin kontrastiksi pelkokuville muodostuu kuitenkin Annan uhrautuvaisuus, ”ihmisrakkaus” ja välittävä toiminta – taudeista kärsivien auttaminen ja siten vaarojen keskellä yhdessä selviytyminen.

Huojentavaa oli myös kirjeitse saatu tieto omaisten hyvinvoinnista, ja turvallisuuden tuntua outoihin oloihin toivat niin ikään Vera Skogmanin Suomesta lähettämät sanomalehdet. Posti lähti Bonplandista kerran viikossa, ja kirje kulki matkallaan toista kuukautta. Kirjeissä kaukana olevaa läheistä puhuteltiin affektiivisin, tunnepitoisin ilmauksin, ja kaipauksesta kerrot-

■ Kuva 3. Uudisasuttajan arkeen sisältyi myös karjan hoitoa, kun taas hevonen oli liikkumisen kannalta välttämätön hankinta. Kuva: Liisa-Maija Korhonen. Lähde: Anna Skogmanin päiväkirja. Siirtolaisuus-instituutin arkisto, Skogmanin kokoelma, ark: no 009/2006.

tiin avoimesti ja vuolaasti. ”Sinä ehkä naurat ja muut suuttuvat, että se mamma on ihan hassu, kun tämmöisiä kirjottaa, mutta jos tietäisit, Antti parka, millä ikävällä ja huolella mamma sinua ajattelee”, tunnusti Anna 10-vuotiaalle pojalleen. Myös Edvard sanoitti koti-ikävänsä: ”Hyvät on toiveet täällä, vaan se ikävä ja kaipuu kotimaahan on aina mielessä”.⁵⁶

Skogmanit viittaavat kertomuksissaan alueen alkuperäisasukkaisiin. Misionesin kontaktivyöhykkeellä alkuperäisasukkaiden ja uudisasukkaiden välillä syntyneiden suhteiden hierarkisuudesta kertoo, että alkuperäisasukkaat työskentelivät suomalaisten uudisasuttajien

56. Anna Skogman Antti Skogmanille 18.7.1906, Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 3.8.1906 ja 23.11.1906. SI. SK.

palstoilla. Skogmanit työllistivät palstallaan kahta ”inföödingi-perhettä”, jotka auttoivat viljelysten ja karjan hoidossa.⁵⁷ Edvard kutsui kulttuurisia *toisia* ”villeiksi alkuasukkaiksi”, mutta barbaarisuuden sijaan hän näki heissä kuitenkin jaloutta:

Nämät alkuasukkaat ovat hyviä kunnon ihmisiä jotka meille ovat nyt kaivaneet kaivoa sahanneet lautoja y.m. talon töitä tehneet.⁵⁸

Käsitystä ”villeistä” mutta ”hyvistä kunnon alkuasukkaista” voi tarkastella rodullistetun *jalon villin (noble savage)* käsitteen valossa. ”Jaloina villeinä” Guaraní-intiaaneja pitivät jo 1600- ja 1700-luvuilla Misionesissa vaikuttaneet jesuiittapapit. Jesuiittojen myytissä luonnostaan hyveellinen ja vielä turmeltumaton intiaani muutettiin kristillisen sivistyksen keinoin esikuvaksi koko rappioituneelle läntiselle maailmalle.⁵⁹

Kuten jesuiitat aikaisemmin, myös 1900-luvun taitteen uudisasuttajat saapuivat Misionesiin paitsi asuttamaan ”tyhjän” maan ja viljelemään ”neitseellisen” luonnon myös sivistämään ”sivistymättömän” alueen toimiensa kautta. Argentiinalaisen semiootikon Walter Mignolon mukaan tällainen luonnon ja kulttuurin välinen historiallinen dikotomia on Argentiinassa kiteytyneet 1800-luvulla muotoiltuun ”sivilisaation ja barbaarisuuden” paradigmaan, jonka avulla kreolieliitti korotti itsensä alkuperäiskansojen yläpuolelle ja esitti luonnon jonakin, joka ihmisen oli vallattava ja hallittava. Olennaista tässä villin luonnon sivilisoimistehtävässä oli juuri maanviljely – termi *kulttuuri* kun periytyy latinan kielen sanasta *colere*, viljellä.⁶⁰

Yksiselitteisen kategorisena tai hierarkkisena Misionesin kontaktivyöhyke ei Skogmanien kokemuksissa kuitenkaan näyttäyty. Kirjoituksista välittyy kuva kanssakäymisestä, johon sisältyi paitsi aitoa halua auttaa alueella eläneitä alkuperäisasukkaita myös tahtoa oppia heiltä keinoja haastavissa olosuhteissa selviytymiseen. ”Toi-

vossa on hyvä elää’, sanotaan, samoin lohduttivat ne alkuasukkaatki meitä, että ’ensi vuosi on pahin elää vieraan siellä, erilaisissa olosuhteissa ja ilman alassa’, tottumattomana uuttisasukkaana. Waan kyllä oli vaikeata niille vanhoillekin alkuasukkaille toimeen tulo ja elämisen ehdot siellä”, muisteli Edvard myöhemmin.⁶¹ Sitaatti kertoo alkuperäisväestön heikosta yhteiskunnallisesta asemasta, jonka suomalaiset uudisasuttajat myös huomioivat, ja johon he osin saattoivat jopa samastua. Niin ikään villiyyden ja sivistyksen rajapinnat olivat rajaseudulla herkästi hämärtyviä, sillä myös suomalainen uudisasuttaja oli olosuhteissa ”villiytyneen” armoilla: ”Meillä täällä ei ole pappia ei lukkaria eikä kirkkoa ei koulua ei kappelia, eletään vaan kuin metsän villi karja”, Edvard sanoitti uutta identiteettiään.⁶² Sitaatin voi kuitenkin lukea myös Edvardin yrityksenä määrittellä itseään ja eroaan suhteessa ”metsän villiin karjaan” – kolonisoija tarvitsee kolonisoitun *toisensa* muodostaakseen itsensä, mikä kuvastaa asutuskolonialismin relationaalista luonnetta.⁶³

Toinen luonto

Kuten Bruce Johnson ja Hannu Salmi esittävät, aistittu kokemus – siis nähty, kuultu, haistettu, maistettu ja tunnettu – tulee historiallisissa lähteissä ilmaistuksi usein erityisesti silloin, kun kulttuuri- ja samalla aistiympäristö vaihtuu.⁶⁴ Anna ja Edvard Skogmanin muistiin kirjaamat aistihavainnot kertovat, kuinka he kohtasivat ja arvioivat itselleen vieraita ympäristöjä ja luontoa, joka oli heille lähtökohtaisesti *toinen*.

Skogmaneille jo kaksi kuukautta kestänyt merimatka ja ulkomaiset satamakaupungit olivat uusi ja elämyksellinen kokemus. Annan päiväkirja täyttyikin matkalla tiuhaan kirjatuihin merkinnöistä:

Antwerpenin satama suurenmoinen mastometsineen, itse kaupunki sitävastoin ikävän-

57. Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 6.1.1907. SI. SK.

58. Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 9.1.1907. SI. SK.

59. Nouzeilles & Montaldo (toim.) 2002, 34; Stelio Cro, *The Noble Savage. Allegory of Freedom*. Wilfrid Laurier University Press 2006, 1, 7.

60. Mignolo 2005, xv–xvi.

61. Edvard Skogmanin päiväämätön käsikirjoitus *Argentiinan santakirput*. SI. SK.

62. Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 9.1.1907. SI. SK.

63. Lorenzo Veracini, On Settleriness. *Borderlands* 10:1 (2011), 3.

64. Bruce Johnson & Hannu Salmi, Aistien historia. Kohteet ja menetelmät. Teoksessa Asko Nivala & Rami Mähkä (toim.) *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. k&h 2012, 86, 91.

lainen, kadut likaiset. [...] Laivalla olo ikävää hiililastauksen vuoksi, kun nokea on joka paikassa. [...] Ilma ihmeen kaunis. Elämä kuin silkkiä.⁶⁵

Edvard kommentoi Atlantin ylitystä saksalaisen *Norddeutscher Lloyd* -yhtiön *Frankfurt*-höyrylaivalla ankeaksi – ruumassa majoituttiin ahtaasti rautavuoteissa ”mitä suurimman likaisuuden joukossa”, ja laivan tarjoilutkin muistuttivat enemmän ”moskaa ja roskaa” kuin ruokaa.⁶⁶ Edvard kärsi laivalla myös muukalaispelosta, ja matkan jälkeen hän kirjoitti huojentuneena:

Kuitenki jumalan kiitos olimme erotettuna pois muista mustalaisista, juutalaisista, julumista ryssistä ja tattareista.⁶⁷

Rodullistavassa ja ennakkoluuloisessa kommentissa näkyy suomalaiseen aatemaailmaan sisältynyt rasismi ja usko omaan ”heimoon” muita moraalisesti parempana.

Misiones teki puolestaan Edvardiin lähes sanoinkuvaamattoman vaikutuksen:

En taida sanoin kertoa sitä sielullista ihanuutta ja autuaallista taivaallista tunnelmaa mikä jokaisen paatuneimmanki ihmisen kuolematomassa sielussa syntyy katsellessaan tuota mahtavaa majesteettillista luonnon kuvastamaa kuvataulua edessään.⁶⁸

Edvardin Misionesiin kohdistama *katse* on tässä sitaatissa läsnäoleva ja kaikennäkevä; siinä maisema avautuu hänen edessään niin kuin se olisi tarkoitettu katsottavaksi juuri siitä, missä hän on. Maisema on lisäksi kuin ”kuvataulu”, jonka katse luottaa Edvardille suunnatonta ”sielullista” mielihyvää. Edvardin kuvaus muistuttaakin kertomisen tapaa, jota Mary Louise Pratt kutsuu *läsnäolon retoriikaksi* (*rhetoric of presence*) – se syn-

tyy, kun länsimainen valkoinen katsoja estetisoi edessään aukeavan vieraan maiseman, kuvailee sitä kuin maalausta ja ottaa sen näin haltuunsa. Läsnäolon retoriikka on koloniaalista diskurssia: siinä maisemasta tulee koloniaalinen objekti – valkoisen miehen halun ja herruuden kohde, jonka arvon määrittää siitä katsojalle koituva nautinto.⁶⁹

Läsnäolon retoriikkaan liittyy myös ajatus *tiedon koloniaalisuudesta* – siitä kuinka länsimainen ihminen tulkitsee *toista* luontoa omista lähtökohdistaan käsin ja projisoi siihen omia länsimaisia arvojaan.⁷⁰ Edvardille tällainen arvo oli erityisesti kristillisyyks, joka selitti selittämättömän ja antoi aistitulle merkityksen. Kristillisyyks kytkeytyy myös niin sanottuun *tropikalistiseen diskurssiin*, jolla historioitsija Marjo Kaartinen nimittää tropiikkiin kohdistettua länsimaista katsetta; Kaartisen mukaan tropikalismille on ominaista tropiikin lataaminen kristillisillä paratiisin ja helvetin merkityksillä.⁷¹ Myös syvästi uskonnollinen Edvard koki Misionesissa paratiisinsa ja helvettinsä. Vaikka nämä kokemukset todellisuudessa olivat enemmänkin subjektiivisia tunne- ja mielentiloja, saivat ne kuitenkin merkityksensä luontokokemuksina. Tällainen maiseman ja *mielenmaiseman* sekoittuminen toisiinsa on ilmeistä etenkin käsikirjoituksessa, jossa Edvard kuvaa Misionesin maisemaa ja *äänimaisemaa* trooppisen rajuilman aikaan:

Nyt se ylhäinen taivaallinen kuvastin tummenee [...] Nyt se ei enään tunnukkaan kauniilta, kaikki sen viehätyks on mennyttä. [...] Kohta ei näe mitään, vaikka pitäks olla juuri puolipäivän aika. [...] Kaikki kuolutta ja hiljasta ympärillä, raskasta ja painostavaa on ilma, ei tahdo jaksaa henkiä. Tuntuu juuri kuin maa jalkojen alla jossa seisot hoipuisi pois luja tukesi altasi [...] On niinkuin haudat aukeneisivat ja sinä vajoisit syvyykseen syviin, pimeihin pimentoloihin

65. Anna Skogmanin päiväkirja 22.–28.6.1906. SI. SK.

66. Edward Skogman Vera ja Vilhelmina Skogmanille 28.6.1906. SI. SK.

67. Ibid. Lähteenmäen mukaan suomalaiset naiset majoituivat Frankfurtilla II-luokan hyteissä ja miehet omalla yhteisellä osastollaan. Lähteenmäki 1989, 168.

68. Edvard Skogmanin päiväkirjoituksen käsikirjoitus *Ukonilma etelä amerikkassa*. SI. SK.

69. Mary Louise Pratt, *Imperial Eyes. Travel Writing and Transculturation*. Routledge 2008 [1992], 200–202; Marjo Kaartinen, Toinen – vieras. Näkökulmia kolonialistisen toiseuden tutkimukseen. Teoksessa Kari Immonen & Maarit Leskelä-Kärki (toim.) *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. SKS 2001, 395–396.

70. Pratt 2008, 200.

71. Kaartinen 2001, 397–398.

maa emosi povehen. Kuulet kaamea äänistä kuminaa, ääni kovenee nyt se tulee lähemmäksi ja suhisee ja vinkuu ääni korvissasi [...] ja nyt olet mustassa mullassa maan alaisessa majassasi. Nyt näet taivaat [...] yhtenä aukeana tulimerenä. [...] Ääni joka muistuttaa kanunain pauketta [...] Woi hirmuista räätinää ja kauheata meteliä [...] Silloin ne mahtavat suuret vesimäärät virtana ihan kaatamalla valuvat yläilmoista maiden ja merien päälle.⁷²

Aikaisemmin niin autuaallisena Edvardille näytettynyt paratiisimaisema muuttuu ensin pimeäksi, painostavaksi ja kuoleman hiljaiseksi, sitten ukonilman lähestymistä säestää ”kumina”, tuuli ”suhisee” ja ”vinkuu”, ja lopulta ukkonen jyriisee, taivas salamoi ja kaatosade huuhto maata. Edvardin kuvauksen myrskyvästä maisemasta voi kuitenkin lukea myös tunnustuksena myrskyvästä mielestä. Ilmaisut kuten ”hautojen aukeneminen”, ”musta multa” ja ”maan alainen maja” viittaavat kuolemaan ja ovat siten symbolista kerontaa äärimmäisestä yksinäisyydestä ja mielen synkkydestä. Kertomus ukonilmasta näyttäyty näin kuvauksena äärimmilleen virittyneistä aisteista ja mielen tunnekuohuista vieraan, oudon ja voimakkaan luonnon armoilla.

Edvard koki ”helvetin” paitsi korviahuumavana ja hermostuttavana rajuilmana myös mätänevän luontona, jonka ”tantereelle kaatuneet ja märkenemään jääneet eläinten raadot y.m. saastat ja likaisuudet” hajuillaan saivat aikaan. ”Te jotka ette itse ole olleet tilaisuudessa hengittämään ja itse tuntemaan omin aistimin sitä myrkyä kaasua ja ruttoista ilmaa”, hän kirjoitti, ”ette voi saada todellisuudessa pienintäkään käsitystä siitä, mitä se etelän kuumen ilmalan löyhkäävä kaamea taudin saastuma ilmavirta tuntuu inhottavalta ja tappavalta. Yksin eläimetkin jo kaukaa pitkien matkojen päästä tuntevat tämän horman ilmapiirin vastenmielisen löyhkän.”⁷³ Tämä tropiikin ”löyhkäävä” hajuaistimus yhdistyi Edvardin mielessä paitsi raama-

tullisiin hornan merkityksiin myös käsitykseen luomakunnasta, jossa kaikella oli lopulta oma paikkansa. Rumannäköiset taivaalla kaartelevat kondorilinnutkin oudoksuttivat Edvardia, kunnes hän ymmärsi niiden haaskansyöjinä hävittävään haisevia ruhoja:

Waan se suuri luojamme joka on meidät ki heikot ihmisolennot luonut ja antanut elävän hengensä, pitää myös huolen siitä, että tulemme toimeen. Niin, nämät Kaami linnut ovat sielä pohjois Argentinassa asukasten terveyspoliseina.⁷⁴

Myrskyjen ja löyhkäävän luonnon lisäksi Misiones koetteli Skogmanea kehollisesti. ”Tässä polttavan kuumassa ilman alassa [...] sikiävät myös monet lukuiset myrkylliset hyönteiset sekä maan matokset, toukat ja muut moskiitokset y.m. kärpäset”, Edvard sanoitti. Pahimpia olivat santakirput, jotka pesiytyivät paljaisiin raajoihin ja munivat ihon alle tuskallisia paiseita. Santakirppuja oli kaikkialla, sillä ne viihtyivät kuumuudessa ja etenkin siellä, missä oli ”kosteus sekä epäpuhtaus vallanpäällä.”⁷⁵ Santakirppujen vaara assosioituihin likaan; kehoon tunkeutuvat syöpäläiset olivat kuin materiaa väärässä paikassa (*matter out of place*), kuten antropologi Mary Douglasin klassikkoteoria liian määritelmästä kuuluu.⁷⁶ Vaikka santakirpuilta ei voinut kukaan täysin välttyä, yritettiin vaaraa vastaan taistella juuri torjumalla likaisuutta. Olennaista oli ”mitä huolellisin ja tarkin puhtaus” ja koko ruumiin peseminen ”puhtaalla vedellä ja tuimalla carboolisaippualla” useita kertoja päivässä, kun taas ihoon jo pesiytyneet kirput oli kaivettava pois terävällä veitsellä tervettä lihaa myöten. Ihon läpäisevän ja kehoon tunkeutuvan luonnon voi nähdä rikkovan ihmisen kategorista ajattelua luonnon ja ruumiin erillisyydestä. Skogmanien elämään muodostuikin näin uusia, kivullosiakin puhdistautumisen ja rajanvedon rituaaleja, joilla keho ja luonto pyrittiin säilyttämään erillisinä toisistaan.⁷⁷

72. Edvard Skogmanin päivämätön käsikirjoitus *Ukonilma etelä amerikassa*. SI. SK.

73. Edvard Skogmanin päivämätön käsikirjoitus *Argentinan Kaami linnut*. SI. SK.

74. Edvard Skogmanin päivämättömät käsikirjoitukset *Argentinan Kaami linnut* ja *Misioneksen terveyspolisit*. SI. SK.

75. Edvard Skogmanin päivämättömät käsikirjoitukset *Muutamia luonnon kuvauksia* ja *Argentinan santakirput*. SI. SK.

76. Mary Douglas, *Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi*. Vastapaino 2000 [1966], 85.

77. Edvard Skogmanin päivämätön käsikirjoitus *Argentinan santakirput*. SI. SK; Douglas 2000, 86. Liasta ja siisteydestä *Colonia Finlandesassa* ks. myös Tessieri 2009, 69–76.

Kuolema ja kotiinpaluu

Alun vastoinkäymisestä selviämisestä ja onnistuneen maissinviljelyn herättämistä varovaisista lupauksista huolimatta Skogmanien elämää Argentiinassa varjostivat koko vuoden ajan taudit ja sairaus. Edvard ehti sairastua malariaan useamman kerran ja siirtokunnan sairaanhoitajana Anna altistui jatkuvasti tartuntataudeille, mikä koitui lopulta hänen kohtalokseen. Annan kohtalokkaat oireet alkoivat jo ennen joulua hänen vietettyään useita päiviä kroonista keuhkotautia sairastaneen potilaan luona. Edvard muisteli myöhemmin, kuinka Anna uhrautui ja jatkoi siirtokunnan sairaanhoitajan ja kättilön tointaan – tai kuten Edvard sanoitti, "laupeudentöitään" – vielä omalta sairastuneeltaankin käsin:

Siellä kangasteltassaan aarniometsän sisässä, lepäsi hän vaan vuoteessaan, koitti hän aina antaa neuvojaan meille toisille, mitä talous toimiin kuului ja mitä milloinkin oli toimitettava. [...] Myötänsä tultiin häneltä aina apua hakemaan kaikissa taudin kohtauksissa. Milloin omat siirtolan asukkaiden ja taas toisinaan niiden alkuasukkaiden luoksi tultiin häntä noutamaan. Noin neljässä eri perhekunnassa siirtolaisten keskuudessa oli hän vielä huonoine voimineen auttamassa niitä hyväntahtosia rouvasia, jotka tahtoivat milloinkin lisätä meidän siirtolais asukaslukua uusilla tulokkailla.⁷⁸

Annan vakava sairastuminen vaikutti merkittävästi koko perheen mielialaan ja tulevaisuutta koskevaan toiveikkouteen. Näin Edvard esimerkiksi sanoitti pelkojaan ja epävarmuuttaan, kun Anna oli joutunut sairaalaan Posadasin kaupunkiin:

On myös hyvin peloittavaa ja ikävää täällä olo jos sattuu sairaus tulemaan, kun ei ole mitään lääkäriä eikä sairashuonetta lähitienoilla. [...] Muuten olen hirmusesti hermostunut kaikista vastoin käymisistä, että elköä ollenkaa ihmetelkö, että tää kirjeenikin on näin huonosti kokoon kyhätty.⁷⁹

Skogmanin perheen tarinassa kaipaus parempaan paikkaan muuttikin muotoaan, kun Annan utooppinen kaipuu Argentiinaan vaihtui Edvardin nostalgiseksi kaipuuksi takaisin koti-Suomeen. Tarkasteltuna rinnakkain nämä kaipauksen eri muodot kertovat Skogmanien muuttuneista toiveista ja peloista suhteessa menneeseen, tulevaan ja kuviteltuun hyvään olotilaan.⁸⁰ Varattomuuden, sairaan vaimonsa ja pienen tyttärensä vuoksi epätoivoon ajautuneelle Edvardille kotiinpaluu alkoi kuitenkin näyttää yhä saavuttamattomalta haaveelta, ja vaikka perhe heinäkuussa 1907 pääsi matkustamaan Buenos Airesiin, kohtasi heitä modernissa metropolissakin "suuri kurjuus":

Muuta neuvoa ei ole meillä kuin että kuolla nälkään ja kurjuuteen täällä vieraalla maalla. [...] Olen suuren joukon jo omaisuuttani uhrannut että olen tähän asti päässyt ja saanut uhrata Annan takia (joka niin sairastaa) kaiken omaisuuteni Pieni Liisarukka ja minä me nyt uuvumme itse puutteeseen ja kurjuuteen. Tunnen itse tunnossani miten jo alkaa minun tuhoni lähestyä [...] kaduilla myös on vaikea liikkua täällä voitte arvata, kun suurin joukko ihmisiä elää ainoastaan sillä että pettää ja nylkee toisia. [...] Kaikkeja kurjia ja saastasia päiväläisen töitä saapi tässä tehdä sen pienen ruoka palasen, ansioksi, että hengemme pysyy.⁸¹

Päätös Skogmanin perheen vaiheille Argentiinassa koitti 11. heinäkuuta 1907, kun Anna menehtyi Buenos Airesin saksalaisella sairashuoneella. Kuolinsyynä oli Edvardin mukaan "tuberculoosi tauti ylitse koko ruumiin niin vatsa kuin rinta elimistössä". Tapauksen jälkeen Edvard tunnusti omaisilleen olevansa "kauhean suuressa tuskassa ja ahdistuksessa luottaen Jumalan armoon". Edvard ja Elisabeth pääsivät lähtemään Argentiinasta yhdeksän päivää Annan kuoleman jälkeen saatuaan norjalaisen merimieskirjon pastorilta ja suomalaiselta laulajalta Adée Leander-Flodinilta vaatteita ja rahallista apua laivamatkaa varten.⁸²

78. Edvard Skogmanin päiväämätön käsikirjoitus *Kotini*. SI. SK.

79. Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 6.6.1907. SI. SK.

80. Utooppisesta ja nostalgisesta kaipauksesta enemmän ks. Grönholm & Paalumäki 2015, 9–10, 34.

81. Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 10.7.1907. SI. SK.

82. Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 14.7.1907 ja 16.7.1907. SI. SK.

Viimeisessä Argentiinassa kirjatussa kirjeessään, vain hetkeä ennen laivan lähtöä Buenos Airesista, Edvard kirjoitti:

Nyt tää suuri höyrylaiva lähtee rannasta Amerikan jonne jäi meidän rakas mammamme. Köyhinä turvattomina lintusina olemme nyt täällä valtamerien mahtavain aaltojen ajeltamina tai niinkuin 'lehdet tuulessa.'⁸³

Mutkikas koloniaalisuus

Olen tässä artikkelissa tulkinnut Anna ja Edvard Skogmanin Suomessa ja Argentiinassa vuosina 1906–1907 kirjoittamia kirjeitä ja käsikirjoituksia tunne- ja kokemushistoriallisista näkökulmista sekä pohtinut Skogmanien kokemusten sijoittumista laajempaan koloniaaliseen kehkeyseen. Skogmanien kirjoitukset havainnollistavat, kuinka koloniaalisuus rakensi ja muovasi myös 1900-luvun alussa Argentiinaan muuttaneen suomalaisen uudisasuttajan kokemusta, ajatusmaailmaa ja mielenmaisemaa. Samalla Skogmanin perheen kohtalo ja heidän kertomuksensa olosuhteista Argentiinassa saavat kuitenkin pohtimaan koloniaalisuuden mutkikkautta.

Koloniaalisuus on Skogmanien tarinassa läsnä paitsi konkreettisina toimina – uudisasuttajiksi lähtemisenä ja maan ottamisena haltuun – myös hienovaraisempana Misionesin luontoon ja alkuperäisasukkaisiin kohdistuvana toiseuttamisena ja eksotisointina sekä eräänlaisena uhrautumisenä edistyksen ja sivistyksen vuoksi ”villillä” rajaseudulla. Etenkin Edvard Skogmanin kertomuksissa aistien, tunteiden ja kristillisen uskon kautta eletty ja koettu koloniaalisuus tulee ilmaistuksi tunteellisina kuvauksina Argentiinan ihmisistä ja erityisesti luonnosta, joka oli villi, pelottava ja likainen, mutta toisaalta kaunis, tivaallinen ja autuas.

Misionesin kontaktivöhykkeen koloniaalista kontekstia on kuitenkin vaikea typistää yksiselitteisesti sortajien ja sorrettujen maailmaksi. Val-

koisina eurooppalaisina uudisasuttajina Misionesissa Skogmanit olivat kiistatta koloniaalisia toimijoita, mutta varattomina suomalaissiirtolaisina he jäivät argentiinalaisessa yhteiskunnassa itsekin heikkoon ja alisteiseen asemaan. Lisäksi Skogmanien kertomuksissa uudisasukkaat ja Misionesin alkuperäisasukkaat myös auttoivat toisiaan haastavissa olosuhteissa. Skogmanien kokemukset Argentiinasta kertovat näin ollen vieraan ja oudon toiseuden kohtaamisesta myös koloniaalisuutta yleisemmällä tasolla.

Vaikka *Colonia Finlandes* kohdalla on usein korostettu sen taustaa niin sanottuna utopiyhteisönä,⁸⁴ tätä historiallista suomalaista siirtokuntaa on tärkeää tarkastella myös koloniaalisuuden ja asutuskolonialismin kehyksissä: Suomestakin on lähdetty eri puolille maailmaa asuttamaan alkuperäiskansoilta vallattuja alueita, ja suomalaisetkin ovat omaksuneet koloniaalisia asenteita ja osallistuneet kolonisoidun ja eksotisoidun toiseuden tuottamiseen. Toisaalta *Colonia Finlandes* kohdalla merkityksensä oli myös erilaisilla henkilökohtaisilla utopioilla. Lähtijöitä ajoi liikkeelle tyytymättömyys vallitseviin oloihin Suomen suuriruhtinaskunnassa ja unelmointi jostakin paremmasta paikasta, jolle ”Uusi maailma” vuosisadan alussa antoi imaginaarisen muodon. Tunteiden historian tutkija Rob Boddice argumentoi, että tunteet eivät ole vain seurausta historiallisista tapahtumista – ne ovat myös historian tekijöitä.⁸⁵ Annan ”tulinen Amerikan kiihko” ajoi Skogmanit Argentiinaan, kun taas kodin nostalgia toi Edvardin ja Elisabethin takaisin Suomeen. Siihen väliin mahtui myrskyävä tunnemylläkkä.

FM Liisa-Maija Korhonen on tohtorikoulutettava historian ja kulttuuriperinnön tohtoriohjelmassa Helsingin yliopistossa. **Sähköposti:** liisa.korhonen@helsinki.fi.

83. Edvard Skogman Vera, Vilhelmina ja Antti Skogmanille 20.7.1907. SI. SK.

84. Ks. esim. Teuvo Peltoniemen *Kohti parempaa maailmaa. Suomalaiset ihannesiirtokunnat 1700-luvulta nykypäivään*. Otava 1985. Utopia-näkökulma on yleinen myös populaareissa lehtiartikkeleissa, joissa *Colonia Finlandes* rakennetaan narratiivia epäonnistuneena utopiyhteisönä. Utopiasiirtolaisuudella viitataan erilaisten aatteellisten motiivien pohjalta perustettuihin ihanneyhteisöihin.

85. Boddice 2018, 2.